

KÖZMŰVELŐDÉS.

Az erdélyi róm. kath. irodalmi társulat heti közlönye.

MEGJELENIK MINDEN SZOMBATON.

<i>Előfizetési díjak:</i>		A társulat minden rendű tagjai	A lap szellemi részét illető cikkek a szer-
Egészévre	8 kor.	a lapot tagdíjaikért kapják.	keztőségnek, az előfizetési pénzek a pénz-
Félévre	4 "	—	tári-, az esetleges reklamációk pedig a
Negyedévre	2 "	Kéziratokat nem adunk vissza.	kiadóhivatainak kiüldendők.

Az egyházi inquisitio.

A katólikusokat üldöző protestánsok Magyar- és Erdély-országában.

Magyarországnak sok és nagy küzdelmei voltak a határait körülfogó küllellenségekkel s a beözönő barbár hordákkal, volt elég tesvérharca: de ittletének ezeréves időtartama alatt mindezek megközelítőleg sem ártottak annyit erőségének, mint a mikor hitében szakadt pártokra a nemzet. A Gyula-, Koppány- és a Vatha-féle pogány fölkelések sok jó magyar életet kioltottak; de azért szt. István alatt erős, szt. László és Kálmán királyok uralkodásakor fényes, dicső lett a magyar birodalom.

A tatárok sivataggá tették az országot, de mindenek dacára a nemzet ismét csakhamar uj erőre kelt s Nagy Lajos alatt Európa népei közt elsőrangú hatalmasság vala. A Hunyadiak korában százezrével zúdult ellene az ozmán erő; de Magyarország fénye dicsősége csak nőtt.

Amde a nagy király elbunyta után 36 évre, mikor Mohácsnál az a 26.000-nyi magyar sereg elveszett, megdőlt s ez időtől fogva századokra homályba borult egykori nagy hatalma, az időtől fogva már-már úgy látszott, mintha régi dicsősége örökös sírba temetkezne.

Ha keressük, mi tette ezt, hogy e hajdan oly erős, dicsően barciás nemzet másfél századon keresztül sorvadott a keleti pogány hatalom járma alatt, az okok okául a nyugatról beszárnazott hitszakadást kell megjelölnünk. Ez tette azt, hogy fiai megoszoltak s e miatt nem voltak képesek egyesült erővel összeszedőzködni, hogy a lenyitgöző pogány békót széttörjék. A protestantizmust sokan úgy szeretnék föl-tüntetni nálunk is, mint egyebütt, hogy a vallási türelemnek példaképe; de a valóságban úgy van, hogy a protestantizmus, miként egyebütt, úgy nálunk is attól kezdve, a mint föllépett és csak egy kissé megerősödhetett, támadott. Szóval üldözöbe vette a katólikus valláshoz hiven ragaszkodókat.

Szebenben és Brassóban, a hol legelőször erősödött meg a protestantizmus, azon kezdték a lutheránusok, hogy azon ott lakó polgártársaikat, kik a beözönlő lutheranus prédikációknak szavára nem hajoltak és bivek maradtak atyáik katólikus hitéhez, mindenféle módon zaklatták és vérgisértően bántalmazták. Ebben különösen a szászok grófja, Pemflinger Márk járt elttl.¹⁾

1) Szilágyi: A magyar nemzet története. II. k., 452. lap.

Budán, Szegedben, Pozsonyban, Körmöcön, Besztercebányán, Bártfán és egész Szepességben a szászok közt oly nagy mértékben támadt mindjárt kezdetben Luther követői a katólikusok ellen, hogy a hitéhez még hi nemesség a legerősebb kitételek közt volt kénytelen követelni, hogy az erőszakoskodó lutheranusoknak büntetését parancsolja meg a király.

A végzetes mohácsi csata után bekövetkezett gyászos helyzetben a papoktól megfosztott vidékeken rohamosan kezdett terjedni a lutheranizmus; a prédikátorok e zürzavarban, különösen a török birta részekben mindenütt befeszkelvén magukat, azonnal üldözni kezdték a katólikus hittűeket. A távol keleten lakó erdélyi szászok a legdurvább bántalmazásokkal illeték a katólikusokat. Szeben város tanácsa kimondotta, hogy fejét véteti minden katólikusnak, ha három napon túl a városban maradnak, és a kanonokokat, szerzeteseket, apácákat valamint a Luther tanait ei nem fogadó világiakat a legdurvább bántalmazások közt kiűzték a városból. A huszonek oltárral bíró Szentkereszt-templomot azonnal lefoglalták, az egyházi vagyont pedig a polgárok között szétosztották.²⁾ Ugyanezt az erőszakoskodást vitték véghez Erdély egyébb szász városai, Szeben után Brassó, Beszterce a honnét a katólikusokat, szerzeteseket útve-ve ki-hajszolták, csak annak kegyelmeztek, ki az erőszaktól megfélemedve, katólikus hitét elhagyta.

A katólikus plebánosokat fegyveres erővel kiűzték s helyettök a szegény elhagyatott népre protestáns prédikátorokat erőszakoltak. Igy tett még Schwendi Lázár császár-lutheránus tábornok is a Tisza mellékén.³⁾

Az ország siralmas állapotában, a mibe a török dűlása döntötte, a „Protestáns hit hirdetőik áldották a török uradalmát s a tarfóket Istentől evangéliuma gyarapodására küldötteknek mondani nem átolították.“⁴⁾

Ez erőszakoskodások a főurak részéről, igaz, hogy részben birtokfoglaló céllal történtek, de nem mind, és ezek mellett mindig ott voltak azok a prédikátorok, a kik az új tan megalkótójával, Lutherrel, legtöbbször személyes összeköttetésben voltak.

1) Lányi-Knauz: A magyar egyház történelme. I. kötet, 49—50 lap.

2) Lányi-Knauz: I, 124. lap. — Zalka: Hist. Ecc. V., 9. lap.

3) Udvardi: A protestantizmus köztörténelmi fejleménye 160. lap. — V. ö. Ribini: IV. 90. — Lampe: 103. L. Sztráí Mihály, laskói helyvali. prédikátor levele Tuknai Miklóshoz.

Keltnben szóljon a történelem, hogy miképen bántak el a protestánsok a katolikusokkal Magyarországon is.

Petrovics Péter kálvinista, ki Martinuzival együtt János Zsigmond kiskorúsága alatt Eormányzó volt, Martinuzinak a katolikus hit érdekében tett intézkedéseit nemcsak hogy meghusitá, hanem a hithű katolikus papságot tényleg annyira üldözte Erdélyben, hogy menekülnök kellett az országból. Egyeseknek ugyanis elszedetö mindenét, az ellenkezőkre bélyeget süttetett, vagy a hajkorona helyén fejük bőrét lenyuzatta. Az ekként elárvult hitközségek élére erőszakkal protestáns pásztorokat rendelt. Épen ily módon járt el Lázár András, Gyergyószék vidékének birtokos ura, ki az általa ellözött három katolikus plebános helyett protestáns pásztorl hitt meg a nép vezetésére s az oltárokat lerombolván, a szent képeket elégette s az egyházi ruhákat profán célokra fordítattá.¹⁾ Bodó az erdélyi püspököt, Gosztónyi Jánost, megölvén, ennek javait elfoglaltá.²⁾

Erdélyben szerteszét ily erőszakokzodások utján terjedt a két protestáns felekezet, majd ezekhez járult egy harmadik is, amikor János Zsigmond olasz orvosának, Blandrata Györgynök rábeszélésére a kálvini vallást föleserélte az unitárius hittel.

A 16. századi protestantizmus türelmetlenségéről tanuskodik az 1566. év március 10-én tartott tordai országgyűlés, a hol kimondották, hogy Erdély összes katolikus papjai távozzanak az országból. „Végezetre — így szöl a tordai határozat — miért hogy az Ur Isten jóvoltából az Evangeliumának világosítását az Eö felsége Birodalmába mindenütt felgerjesztette és kíványa, hogy a hamis tudomány és tévelgések az Anyaszentegyházbul kiirtassanak: Egenlő akarattal végeztetett, hogy aféle renden való egyházi személyek, kik az Pápai tudományhoz és emberi szerzésekhöz ragaszkodtanak és abbul kitérni nem akarnak, az Eö felsége Birodalmából mindentűn ki igazittassanak. A váradi Káptalannak Eö Felsége ez jövendő virágvasárnapját (április 7.) hadta, kik ha megternek, házokban, szölejekben, marhájukban jószáguktul megválván, kiket Eö Felsége magának akar tartani, békességben maradhatnak. Ha pedig az Isten igéjét nem akarják venni, személyekben marhájukkal egyetemben valahová akarják, szabadon elbocsátassanak.”³⁾

E határozatot megelőző évnök június 22-ike volt az a szomorú nap, a midön Nagyváradon szent László sírját földelhették és a nagy királynök csontjait széthányták, a melyekből Zegedi Bertalan váradföki kanonök a tisztos maradványök egy részét magával vivé s a környékben táborozó gróf Báthory Endrének, Miksa király vezérének ajándékozta, ki azt a Szombatban székelö esztergomi káptalannak átadta.⁴⁾

Az 1572-iki és az 1576-iki erdélyi országgyűlésen a rendek három új felekezetet és a katolikus vallást nyilvánították bevett vallásoknak, de a katolikusok ellen érzett türelmetlenség még itt is kiritt, a mennyiben a kath. vallást az ösöknök e hitét, csak a harmadik sorban bevett vallásnak nyilvánították.⁵⁾

Első sorban ugyanis az 1576-iki törvény a kálviniana vallást jelzi bevettnek, másodikul a lutheranatot, s negyedikül a legkésőbb keletkezett unitáriát és ugyanekkor a mindezeknél számosabb és régebbi oláh öhitűt csak tilták; mert az oláh, vagy görögök sectáján lévök — így szöl a törvény — „pro tempore szenvedtetnek, usque beneplacitum principum et regnicolarum.”⁶⁾

Továbbá, míg a két protestáns felekezet mindegyikének és az unitáriusoknak saját püspököt rendelnek, addig Erdélyben az ösiesség jogával is bíró katolikusoknak csakis püspöki vikáriusuk lehetett, kit a fejedelem erősít meg.⁷⁾

A jezsuiták általában mindentűt fő-főtárgyai voltak a protestánsok gyűlöletének. — Erdélyből a nemzeti fejedelmek alatt négyszer üzték ki öket.

E korban a katolikusok elnyomott, üldözött állapotát mutatja az a helyzet, a melyben ök még az irántok teljes jóakarattal viseltetö Báthory István fejedelem alatt is voltak. Erdélyben ekkor már csak igen kevés katolikus templom létezett, Kolozsvárott is csak magának a fejedelemnek házában volt katolikus istentiszteleti szentély. Mikor Leleszy János jezsuita a fejedelem meghívására Kolozsvárott megjelent, a szorongatott katolikus nép mint égből szállott angyalt fogadta öt; kezeit lábait, ráháját csökolgatta s könyekkel telt szemekkel panaszolá el neki súlyos helyzetét a hit do'gában és fogyatkozását. Ámde nem sok ideig időzhetett közöttök Leleszy, haem Gyulafelhérvárra kényszerült, vonulni.

Kolozsvárott nem volt szabad lakniök a katolikus papoknak, és a másutt lakö lelkipásztorok e városba nem jöhettek be más czímen, mint csak betegetek látogatni, a végszentségeket kiszolgáltatni, gyóntatni, temetni és keresztelni, s ezeket elvégezvén, azonnal távozniök kellett; mert katolikus istentiszteletet tartani egyáltalán tilos volt.

Egyébb helyeken is, a mint a plebánia területén több lett a másbitűek száma, mint a katolikusoké, a templomot azonnal elvették a katolikusoktól, úgyszintén a plebánosi jövedelmet is. Ilyen helyzetet teremtett a lelkiismereti szabadság és szabad vizsgálódás jelszava alatt megindult 16. századi hitújítás azok részére, kik lelkiismeretök szavát köelve, az általuk tanult és atyáiktól reájuk örököségül hagyott ösi hitben szilárdul megmaradtak.⁸⁾

1580 körül Ungnád, egri várkapitány, az új tanok buzgó pártolója, az istentiszteletre odajáruló katolikus nép előtt a vár kapuit becsukatta; az örsereg s a polgarzat a szent Mihály-templomból a káptalanbelieket kihajtá, az oltárokat s képeket összerombolá s oda protestáns hitszolgát rendelt.⁹⁾

Bocskay fejedelem idejében a török dölás miatt az egri káptalan Jászón székel, ennek birtokát Bocskay lefoglalta és a protestáns Szécsy Gergely a kanonokokat katolikus hitök miatt gonoszul bántalmazta.

Bethlen Gábor vezére, Ráköczy György, 1619. szeptember 2-ától 8-ig Grodecz Menyhért, Pongrácz István jezsuitákat és Kürösy Márk esztergomi kanonokot Kassán elfogatta és kényszeríteni kezdte öket, hogy tagadják meg a katolikus hitet.

1) Lányi-Knauz. I. 58. l. — Udvardy, 161. l.

2) Senemat. Epp. Transylv. a. 1840. Ölv. Udvardy 151. lap.

3) Lányi-Knauz: Magyar Egyh. tört. 2. köt. 65. l. idézi Kereszturi Eppi. Várad. II. 219. l. — Udvardy: A protestantizmus köztörténeti fejleménye 153. l.

4) Lányi-Knauz: Magyar Egyh. tört. 1. k., 65. l. Katona Hist. Crit. 24. 96. l.

5) Lányi: Magyar Egyh. tört. 2. k., 93. l.

1) Approb. Constit. p. 1. Tit. 1. 3. t.-cz.

2) Approbata Constitutio 9. t.-cz. Ölv. Lányi-Udvardy.

3) Udvardy: A protest. köztört. fejlem. 154. l.

4) Udvardy: A protest. köztört. fejlem. 165. lap, Idézi Katona XXVI. 96. s. k. l.

A három pap méltósággal utasította vissza a csabító beszédet, mire Rákóczy három napon keresztül egy dohos üregbe zárva, a forró meleg időben éhséggel és szomjúsággal kinozta őket, pénteken pedig gúnyból húst vetetett a halálra éhezettek elé. Midőn azonban a hóhérok látták, hogy állhatatosan megmaradnak hitükben, ruháiktól megfosztván őket, kezüket, lábukat szorosan összekötötték, szemérmüket megszebelték, fejüket kötéllel úgy összehurkolták, hogy a koponyájuk ropogott bele a halántékaik vérgyöngyöket izzadtak, szemgolyóik gödreiből kimeredvén, kiszakadni látszottak.

Fáklyákkal sütögették, bárdjaikkal ütögették őket, kiket, hogy minden oldalról még könnyebben hozzájuk férhessenek, összegyűszolt kezeiknél fogva a mestergerendára húztak föl s bárdjaikkal anyyra összezabdalták testöket, hogy a húsuk minden oldalról úgy foszladozott le róluk. Pongráczot, két mély vágással meghasítván koponyáját, bár még életben, a már kiszívott Körössyvel és Grodec Menyhérttel együtt a püczegödörbe vetették, az ott álló fal egyik részét pedig reájok döntötték. E szennygödör mélyéből egész napon át megtört fohások susogása emelkedett föl. 1)

A Behlen-Boeskey hadak idejében a Magyarországból erőre kapott protestánsok által végbevitt katolikus üldözések leírása valóban hosszúra nyúlnék. Napirenden voltak a legdurvább támadások, a katolikus hitközségek elnyomása, a katolikus templomok lerombolása.

A hol a protestánsok erősebbeknek érezték magukat, ott teljessé vált a katolikusok üldözése. Ily megyékben, királyi és mezővárosokban, falvakban katolikusokat abból az okból, mivel katolikus hitű volt, semmi tisztaságba, hivatalba be nem eresztettek, a cézhekbe föl nem vették, ha csak hitét el nem hagyta, és még csak szolgálta sem fogadták föl. A katolikus vallása szertartása szerint eltemetni sem engedték s ennek még fegyverrel is ellent álltak. A katolikus hit ügyében hozzájuk küldött királyi megbízottakat lovakhoz kötötték és ezek által az országúton szétszaggatták, vagy pedig homlokukra tüzes vasal keresztet sültozttek.

Köszegen 1671-ben Szécsényi György győri püspököt, mikor püspöki tisztje szerint a plebánia egyházi látogatását teljesítette, megrohanták és karddal majd hogy keresztül nem szúrták.

A katolikus templomok és megszentelt helyek ellen fanatikus böszültséggel dühöngtek, azokat gyalázva rombolták, a szentséget a ciboriumokból gyalázó szavak közt szétszórták, lábbal taposták, lovakkal etették, a szentek ereklyéit porrá törték, a boldogságos Szűz istonyán gyalázatos káromlással szidták; a szentmisét káromolták ocska rongyokból csufos öltönyüket véve magukra, nyilvánosan gúnydalok közt gyalázták, a körmeneteket megrohanták, a szentséget vívő papot sárral, piszokkal dobálták, vagy pedig kiragadták az ajtatos hívek közül s káromkodások, gúnyolások között véresre verték.

1644-ben „I. Rákóczy György fékevesztett hadai a régen betanult dülásokat folytatták. Mi katolikus nevet viselt, gúny, legdurvább bántalom, sőt kegyetlen halál martaléka lón. Sárosban hirtelen a Ferencs atyára ütven, letépték ruháikat,

verék, sebzék, mintba a vallás szabadsága a fegyvertelen csuklyákba ltköznek. A bekövetkezett éj homályában az atyák néhányai elmenekültek, de Körmendy Miklós fráter futamodás közben elérték s egy hosszú ládára szegezék le, s kegyetlenül elveretten, oldalait megégetve, félholtan ott hagyták. Midőn társai megtalálták, hátán kereszt vala kivágva, koponyáján s teste alsó részében mély seb, a fráter már halva volt. A templomot betörték, oltárokat, szobrokat lerontva, a ruhát eltépték s mindent, mit el nem vihettek, leromboltak. Így bántak a sztropokóakkal is.“¹⁾

Gyöngyösön a jezsuitákat megrohanták s vészes fenyegetések közt kijelentették, hogy elevenen nyúzzák meg őket, ha pástoraikat vissza nem kapják. Kassa mellett a Remeteszt. Pál szerzetbeli Csepellényi György szerzetes s plebániá-administrátort, mivel predikációi által több protestáns az egyházba visszatértit, kalodába zárták és késekkel összevissza vagdalták, követelvéen tőle, hogy tagadja meg hitét, és mivel ezt semmi áron sem volt hajlandó megtenni, ruháitól megfosztottan teljesen meztelenül, vérző testét a szunyogok csipéseinek tették ki s végre lefejezték, holttestét pedig temetetlenül a szabad ég alatt hagyták. Egy török katona került arra, a ki kardjával füvet kaszált és ezzel borította be a vér tanúságot szenvedett szerzetes holttestét.²⁾

Hogy az ilyen cselekedetek miatt aztán az ország s törvény keze is lesújtott, ki csudálkozhatik rajta?

(Vége köv.)

Pestalozzi mint atya.

„Pestalozzi élete“ címmel Morf H. egy kiválóan becses munkát hozott közre a nyolcvanas évek derekán, melynek második részében Pestalozzi burgdorfi működését ismerteti, az 1801—1803 közötti időszakban.

A szerző által feldolgozott anyag kiválóan becses, a mennyiben töbnyire Pestalozzinak tanítótársaihoz, barátaihoz és ismerőjéhez írott levelei alapján van egybeállítva. E közlemények élénk képet tüntetnek elénk azon tollharcot, mely a mult század elején, éppen ezeltölt 100 évvel, a Pestalozzi módszere alapján kifejtett.

Pestalozzi burgdorfi lakóhelye ez időben az emberbarátok és paedagógok valóságos bucsnjáró helye. A legkülönbözőbb foglalkozású és nemzetiségű emberek keresik fel itt a nagy mestert. Azoknak feljegyzései, a kik közvetlenül szemtanúi valának Pestalozzi áldásos működésének, ránk mint a nevelés történelem tanulmányozóira kiváló érdekek bírnak.

Tanítványai közül a legkiválóbbak egyike, Gruner G. A. 1803-ban mintegy 30 levelet adott ki e címmel: „Levelek Burgdorfból Pestalozziról.“ E levelek egyikében, mely Morfnak fennebb idézett művében közölve van, a következőleg jellemzi Pestalozit, mint atyát:

A tanítványok egy része, mintegy 8—10 gyermek, a kik a megállapított sorrend szerint következtek, nagy örömmel kelnek fel reggel, valamivel korábban, mint társaik, hogy az alatt, míg ezek házi teendőiket elvégzik atyjoknál, Pestalozzinál, időzzenek.

Komoly csendben várják a félbónányban (télien, reggel 6 órakor) szeretett nevelő atyjukat és barátjukat.

Nem sokára belép világító eszközével Pestalozzi. Szívélyesség és jóakarattal ltközik arcán, atyai szeretettel köszönti

1) Lányi-Knauz: Magyar Egyház tört. 2. kötet. 217. 218. l.

2) Vadász: A reformáció terjedésének rövid története Magyar- és Erdélyországban.

tanítványait. Mindeniknek kezét nyújt s mindenikhez egy-egy egyéniséghez alkalmazott kérdést intéz. Tudakozódik elvégzett gyakorlataikról. Szüleikről beszél a gyermekeknek s lelkökre köti, hogy ezeknek örömet szerezni igyekezzenek. Sokszor az egyesekhez intézett szavaira, egy természetes fordulattal, mindnyájok figyelmét felhívja. Kiválóan az erkölcsös és vallásos érzés felkeltésére igyekszik hatni.

Az egyiket megdicséri jó magaviseletéről, egy másikat egy jó tettetért, mely jó szíve és szép érzéséről tesz tanúságot. A másikban az önbizalmat fokozza, érzésére adva, hogy neki is van képessége jól tenni, s képesség felhasználása kötelesség. A harmadikat hálaóra inti a jó Isten iránt, ki fogékony elmével ajándékozta meg, s kéri, hogy hivatásáról, t. i. az életben jól tenni, soha se feledkezék meg. A negyediket által szigorral dorgálja, mert ismétlenül panaszokat hallott felőle. E beszélgetésekben olykor mulatságos észrevételeket sző bele. E sokoldalú, változatos és a növekedék egyéniségéhez alkalmazott társalgásnak fő és jellemző tulajdonsága az atyai szívélyesség melege. Ez eredményezi, hogy minden egyes szó az egészre és az egyesre egyaránt kiváló hatást gyakorol.

E társalgás alatt a többiek is elvégezték teendőiket, s a csengettyű jelére ezek is a tanterembe gyűlleknek. Pestalozzi megszólítja őket, úgy a hogy érzésie, gondolatai, kedélyhanglatai avagy éppen egy adott alkalom hozza magával.

Például ilyen formán: Jó reggelt gyermekek! (Köszöntését a tanítványok viszonzozzák.) Gondolatok-e már a jó Istenre? Hálat adtatok-e már a Mindenhatónak az éjjeli csendes nyugalomért, és azon jószágért, hogy ti mindnyájan jó egészségben virradtatok e mai napra? Megemlékeztetek-e arról, miről a tegnap beszéltem nektek? Feltevétek-e magatokban, hogy ma megteszitek mindazt, a mire tegnap figyelmeztetlek? Van-e köztetek olyan, ki ezt magáról őszintén bevallhatja? Tndom úgy is, hogy ti inkább hallgattok, semmint igaztalan dolgot mondanátok. (Némelyek talán jelentkeznek, hogy ők Istenre, vagy jó tettekre gondoltak.) Mire Pestalozzi így folytatja: Gyermekeim! ennek igen örvendek, de vannak köztetek olyanok is, a kik nem szereztek meg nekem ezt az örömet. (Ilyen kérdéseknél gyakran megtörtént, hogy egyes tanulók határozottan kijelentették, hogy nekik ma még egy jó gondolatok sem jöttek.) Ha ilyenkor a tanulók egyike sem felelt, Pestalozzi egyeseket kérdezett ki, hogy vajjon gondoltak-e már ma jóra? gondoltak-e Istenre. S nagyon gyakori volt az az eset, hogy a kérdezett gyermek őszintén bevallá, hogy nem.

E beszélgetések után egy-egy általános erkölcsi tétel vagy fogalomra tert át. Így pl. felemlítette, hogy erőinket a kitaradásig kell gyakorolnunk s hogy még a megerőltetéstől sem kell vissza riadnunk. Más alkalommal arról beszélt, hogy mily szép, s mennyire méltó az emberhez, ifjú korában ismereteket és készségeket sajátítani el, melyeket férfi korában az emberiség, főleg a szegény nép érdekében értékesíthet. Máskor ismét azon szent kötelességről beszélt, hogy mielőtt körülményeink engedik, gondoskodnunk kell azok oktatásáról és javításáról, a kik annyira szegények, hogy a mindennapi élet anyagi szükségletei miatt szellemi művelésükre sem idővel, sem eszközökkel nem rendelkeznek. Más alkalommal Jézus jellemének nagyságát változta, beszélt az emberiség javára vonatkozó érdemeiről, s ajánlotta tanítványainak, hogy embertársaiért jól tegyenek, mint Jézus tette az egész emberi égett.

E reggeli ájtatoskodás után kéri Pestalozzi tanítványait, hogy a nappal folyamán gondoljanak gyakran az általa most mondottakra, s hogy igyekezzenek cselekedeteiken ennek nyomát felmutatni.

Este midőn tanítványait ismét maga köré gyűjté, következőleg kérdé őket: Gondoltál-e a mai napon arra, a miről a reggel beszéltek? Gyakran bevalija tanítványai közül nem egy, hogy a meghagyott kötelességekről megfeledezett. Pestalozzi az ilyet megdicséri őszinteségeért s inti kötelességeinek hű teljesítésére.

Gyakran volt eset arra is, hogy a gyermekek közül egyik-másik elferdítette a valót, s nem nyilatkozott őszintén, mit az emberismerő mester csakhamar felfedezett s következőleg ítasit rendre: Ohajtottam volna, hogy szíved is azt érezze, mit ajkad tolmácsol.

Máskor egy alkalomszerű tárgyat használt fel erkölcsi oktatásra. Pl. midőn egy izben néhány napig távol volt tanítványaitól, így szóltolt hozzájuk: Gyermekek! örvendek, hogy ismét közöttetek lehetek. Hálat adok Istennek, hogy jó egészségemet fenntartotta, hogy titeket is jó egészségben láthatlak. A míg távol valék, minden reggel gondoltam reátok gyermekeim, hogy vajjon egészségben ébredtetek-e fel, hogy gondoltatok-e Istenre, a jó tettekre, ha erre nem figyelmeztetlek. Napközbe többször jutott eszembe, hogy vajjon szorgalmasak vagytok-e, hogy jntok-e eszetekbe, mint ti én nekem? Nem fognak-e némelyek rosszat tenni, miről majd sajnálattal fogok értesülni. Istennek hála, ez nem történt meg. Köszönöm gyermekeim.

A gyermeki életben felmerülő egyes eseteket szintén felhasználja Pestalozzi az erkölcsi oktatás anyjául. Ugyanerre alkalmas tárgyat szolgálták az ünnepnapok, az év első napja stb.

Gyakran az élethől merített példákat beszélt el s valamelyik gyermeket kérdé meg, hogy hasonló körülmények között mit tenne, hogyan gondolkodnék.

Vasárnapoként a tanítók írott jelentést adtak be Pestalozsinak arról, hogy a növekedék minő erkölcsi magaviseletet tanusítottak. Ilyenkor a jelentések alapján fejezte ki elismerését vagy rosszallását.

Valóban élvezet volt látni ilyenkor az atya és a gyermekek vidám arculatát. Mintha mindeniknek csakugyan atyja lett volna, úgy örvendett, ha a tanítók az erkölcsi visélet javulását jelezték. Megkapó látvány, hogy a napi munkájokban kifáradt gyermekek hogyan igyekeznek az almot elnyomni, csak hogy Pestalozsi esti erkölcsi oktatását meghallgathassák. Szeretetteljes rokonszenvvel csügöit mindeik nevelő atyján.

E sorokból világosan kitűnik, hogy mily nagy fontosságot tulajdonított Pestalozzi az erkölcsi nevelésnek, s hogy e tárgyban mennyire helyes volt módszere.

Szász Károly.

Üti Emlékeimből.

Prokupek Sámuelről.

I. Prága.

Öreg este volt, midőn vonatunk prűszkölvő, siteregve a cseh fővárosba érkezett. Komor felhők kerengtek az égen, nyugatról villámok cikáztak. Talán jelképei azon adáz küzdelemnek s komor helyzetnek, a mely borong Csehsország társadalmi és politikai láthatáran. Fogalmam sem volt, hogy ezen küzdelem a mindennapi életben is ennyire nyilvánulhasson. Némét és cseh, az ország két nemzetiisége egymást kerüli, egymást a hol tettelegességre nem ragadtatik, guynolja vagy mogorván dühös szemekkel méregeti.

Nem valami kellemes fogadtatás várt reánk az „István Főherceg“ szállodában, hol minden kérdezősködésünkre „nerozusnim“ „nem értem“ volt a válasz. „Nerozusnim“ mondja a kapus, „nerozusnim“ a pincér, „nerozusnim“ a csajmatakarító. Kénytelenek voltunk internacionalis nyelven, jelekkel értekezni s lám mielőtt leirtuk nacionalitásukat, rögtön felderült

kapus, pincér, hordár ábrázata, mintba hallottuk volna: „ah, hisz ezek németek.“ Futottak, mosolyogtak és szolgálatkészűgtek határtalan volt.

Ezen küzdelem a cseh és német nép között nem a mi korunkban kezdődött. Prága főszékközei pont a minden elenyelvező fenyegető német és a nemzeti sajtóságához szívesen ragaszkodó cseh hon között. Mióta Libusa az eke mellől magához emelt férjével Premissel megállapították a Gnas-tiát, a Wijschenrad és Hradschin felépítnek és I. Borivojt sz. Method megkereszteli a cseh és német küzdenek egymás között. Habsburgi Rudolf, Kun László m gyar király segítségével leveri Ottokárt. A Premyslidár kihaltával német Luxemburgi uralkodó család kerül a trónra Fénykorát éli az ország a legkedvesebb király, ki egyszersmind német császár is IV. Károly alatt. A németek elhatalmasodnak övek a többség egyetemen, városi tanácsban. De a visszahatás nem sokáig késett IV. Venczel a csehhez hajol, kitűzi a németeket, Ziska és Huss fellépnek, az egyetemen Lussita-theologiai irány kezdődött s ezzel a Lussita vérengzésnek és hévtannak uralma, melynek véres hullámai messze lecsapnak Németországba és Magyarországba is, hol egy Mátyásnak vaskeze volt képes csak megfékezni. A Podjebradokkal újból nemzeti dynastia került a trónra, míg végre I. Ferdinándnál Austria kerít meg cseh-országot „bella gerant alii, tu felix Austria nube“ elvből kifolyólag. II. Rudolf alatt IV. Károly fénykora látszik Prágára felderülni. De ez nem sokáig tartott, utódja Mátyás alatt. A protestantizmus minden országban megkezdett gyászos rombolását itt is megkísérelte. A protestans főurak a tanácskozási terem ablakán kilökték a két császári helytartót, ezzel a harmincz éves háboru gyászos fátylóját felgnyitották. Csehországban hamar véget ért uralmak, a fehérbegyi ütközetben a téli király és párthivei megfutamodtak, de Prága városa még igen sokszor ki volt téve a támadásoknak. A harminczéves háboru vándaljai a svédek ostromolták, de a papok és deákok hősiességével megtrótt támadásuk. Még sokszor látott ellenséget ezenkívül is falai alatt. Az osztrák örökösödési háboruban a franciák, bajorok, szászok. 1757-ben Nagy Frigyes porosz király ostromolta. Harmincezer bombát szórattott a városba, mignem Daun Kabéni győzelme következtében a város alól sieve eltakarodott. 1866-ban 900,000 tallér sarcot kellett Prágának fizetnie a győztes porosz hadseregnek s a béke is, mely az osztrák-porosz háborunak véget vetett, falai között kötött meg.

„Ez tehát a 100 torony Prága!“ aiáltottam fel, midőn reggel szobánk ablakain kitekintettem. Az eső sűrűn csapdosta arcomat, előttem tágas piac terült el a Vencel tér, melyhez hasonló nagyságu piac alig hiszem, hogy volna a földkerekségen, lévén hossza 682 meter, szélessége 60 meter. Alattunk a piacon egy egész ezred tüzéség haladt el ágyuival. Az eső csapdosta a legénységet, a tiszték feltűrték galléiraikat, a lovak rázogatták füleiket, rekedten szólt a jelző kürt, mindenki sietve takarodott fedél alá, csak ezeknek a szegény katonáknak kellett ríthmusos egyhangúságban lépkedniök, a tempót a viláért sem siettették volna.

A legmodernebb épületek környékezik a Vencel tért. Jobbra az imponáns méretű cseh nemzeti muzeum. Ide gyűjtötték össze minden gyűjteményt, itt székel a cseh nemzeti Akadémia is, itt van elhelyezve a 200.000 kötetből álló könyvtár is.

Nehogy ugy járjunk, mint Istenben boldogult Pf. plebános, kiről mondják, hogy Budapestre felmenvén kült az ablakba, onnan nézte végig a várost, mondván: minek menjen ő a várost megtekinteni, inkább a város haladjon el ablaka alatt, és „re bene gesta“ baba jött a nélkül, hogy egy lépést is tett volna a városban, elhatároztuk, hogy dacára az esőnek megnézzük, a mit ilyen időben megnézni lehet. A nagy dromedár lovak prűszkölve vonták fel kocsinkat a szerpentines, de mégis meredek utcákon s nemcsak a kiszálottunk a Hradachinon, a cseh nemzeti élet és emlékek ezen évezredes tanuján.

A háromemeletes óriási méretű királyi palotának há-

rom udvara van. Az elsőben egy szép doratyli portalon lépünk be a tulajdonképeni királyi palota a második udvarban van, míg a harmadik udvarban a szt. Vitus dom a hová is léptenket legelőször is irányoztuk.

A terrazon, mely a domot a királyi palotával összekapcsolja egy víztartó fölött ál a kolozsvári Márton és György szobrászok által 1373-ban készített szt. György lovasszobor, mely művészsége és a miatt, hogy hazánkfiai készítették érdekeltégünket magára vonta. E szobor megérdemli, hogy mint legujabban fűzőbe vették, Kolozsvár városa legalább másolatban megszerezze.

Szerencsés azon nemzet, mely annyi sz. és történeti emléket meg tudott őrizni az évszázadok romboló viharai között. A szt. Vitus dom a cseh nemzet történelmi és vallásos kincseinek tárháza, központja a nemzeti és vallásos érületnek, hova zarándokol mindenki, ki hazáját és vallását szereti, itt új lelkesedést meríthet. A középkori építészeti emlékek egyik legkiválóbbja a dom, mely még most sincs befejezve, most is átványokkal telve kívül belül. Hányszor égett le ez a templom; 1757-ben az orosz bombáknak löcelpontja volt s mégis csodának számítható, épen megmaradt. Számtalan tornyoskáival, finom ívezet legszebb ékessége a városnak. Tornyában, mely 98 meter magas egy 14000 kg. nehéz harangot az „öreg Zsigmond“-ot rejti.

A templom belseje, a meunyre az látható a sok álvány miatt, kedves benyomást gyakorol. A templom hajóját Triforium karzat körüli, oszlopain sok híres ember mellszobrával.

A belépésnél mindjárt szembeütközik a Mansoleum, melyet II. Rudolf karrarai marványból készíthetett. Gyönyörű munka. Alatta vannak eltemetve I. Ferdinánd nevével, II. Miksa, Podjebrad György, V. László és IV. Vencel.

Ránk nézve legnagyobb vonz erővel birt Nepomuki sz. Jánosnak a gyónás szentsége vértanujának sirenmléke. Nem-sokára feltaláltuk a kar körfolyójában, bár kora reggel volt, számos ájtatoskodó térdelt mellette. Csehország egyik legnagyobb nemzeti szentje, kinek kultusza nálunk is annyira el van terjedve, 1500 kg. nehéz ezüst koporsóban nyugszik. A koporsó felett a szentnek ezüst szobra térdelő helyzetben, öt ezüst szobor: a hallgatás, alázatosság, szeretet, szentség és engelmesség szobrai körítik a koporsót; az egészét négy angyal által tartott nehéz damaszából művésziesen készített baldachina fedi.

Kegeletes érzés fogott el bennünket. Önkéntelen eszembe jutott a breviárium hymnusa:

Invictus heros, Numinis,
Mergendus unde fluminis
Stat fortis in silentio
Dum fit sigilli mentio.
Hic . . . Ablata fama redditor
Corpus aegritudines
Tempus vicissitudines
Periculum securitas
Mortem fugit mortalitas . . .

Buzgó imákban öntöttük ki sziveinket, mi messze hazánktól zarándoló utasok, kiknek a nagy szent pártfogására oly annyira szükségünk van.

A dóm 12 kápolnája között legérdekesebb és legféltettebb a sz. Vencel kápolnája. Nehéz vasajtó zárja el, a belépő előtt titokteljes fémhomály dereng. A kápolna falai cseh gyémántokkal és más é. szerekkel gazdagon diszítve freskókkal kiszíneztve.

A vadállatias anya Drahmira és ön Boleszlo által hitteért meggyilkoltatott sz. király tetemei itt nyugvazanak, a falban erősítve mutogatják a nagy vasgyűrűt, melybe fogadzott a baláira sebzett szent király, sisakja és páncczel inge is itt van, melyekkel fegyverkezve parviadalban légyőzte a pogány Pondison herceget.

A Vencel kápolnából vasajtó vezet a koronakincstárba hol a cseh királyi jelvények őriztetnek. Hét kulcsát hét különböző cseh főnemes őrzi. Ugy látszik még sokáig hábori-

tatlanul maradnak a cseh királyi jelvények, mert a halizmusból alig ha lesz frializmus.

A dán 12 kápolnájának mindenikében történelmi nevezetességgel nagyeveti egyének nyugosznak. Szt. Simon és Júdás kápolnájában egy hires képet a „Vera Ikon“-t mutogatnak, gyönyörű bizancci eredetű festmény aranyalapon. A szt. János kápolnában vannak sz. Adalbertnek szt. István magyar király megkeresztelőinek ereklyéi. De ki tudná előszámítani a sok drágaságot, művészi alkotmányt, miket a kápolnában láthatunk, egy nemzet története, művészeite összpontosul itten. A dóm kiucstárában örök szt. Márk eredeti evangéliumának 16 lapját, a szt. keresztből Krisztus Urunk töviskoronájából részleteket, Nep. szt. János romlatlan nyelvét és miliókat már kincseket egyházi ruhákban, drágakő díszítményekben.

A sok látóvalótól majdnem bódultán a kir. palotába mentünk. Megnéztük az Ulászló féle termet, bol az unjonan koronázott király a rendek hódolatát fogadni szokta az országgyűlési termet, az udvari tanács cancelláriáját, a melyben balára ítélték fehérbegyi ltközet után a lázadó eseh nemesség vezéreit, ezen szoba alatt van azon helyiség melynek ablakából 1618-ban Martinec és Ilavata helytartókat a protestáns nemesség ledobatta. Jókora magasságból esbettek le és hogy sértetlenek maradtak esoda számba vehető. Azon helyen, hova leestek most kő piramisok állanak. Megnéztük továbbá a 48 méter hosszú „deutsche“ és hasonlóan 48 meter hosszú „spanische saal“-t, melynek ablakából távolról megszemléljük az olasz renaissance stylum épült Belvedert. Mindezek régóta tressen állanak. Mióta V. Ferdinánd elhunyt nem lakik falai között senki, csak legujabban van azó, hogy újból egyik főherceg tog falai közé költözn.

Gyönyörű szép kilátás esik e Haadschiról le Prágába. A 100 tornyú város felett az ég boros volt, de az eső színtelni kezdett szépen leindultunk a 200 lépcsőn lefelé. Utközben egy pár szép odou templomot is megtekintettük, gyönyörködöttünk az ódon házakban, a cseh főnemesek palotáiban, de siettünk le az Elbához, hogy a hires Károly hidat is megszemléljük. (Folyt. köv.)

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Füi hódolat!** Vettük püspök urunknak f. é. X. körlevelét. XIII. Leó pápa ő szentségének encyklikája után, mely a Szentírás tanulmányozását ajánlja, közli a legujabb kinevezéseket a egyházmegyei papságunknak az egyházmegyei közigé-álap és a szt. László-társulat javára az 1901. évhen törtéat befizetéséről szóló kimutatást.

— **Püspök urunk** f. hó 3-án Szporni János főgymn. tanár kíséretében Nagyszombatba utazott. Az ottani ünnepegekről lapunk jövő számában fogunk megemlékezni.

— **Személyzeti.** Püspök urunk *Héjja Kálmán* moci plebánost az egyházmegye központjában létesített egyházm. pénztár vezetőjévé s egyházm. számvevővé, továbbá a kézdiorbai esperesi kerület tuncens alesperessévé és egyházi tanfellejőjévé — *Bálint László* t. kanonok, főesperes stb. lemondása után — *Balázs Ferenc* torjai plebánost s végül *László József* leményi plebánost tb. alesperessé nevezte ki.

— **Pápa ő szentsége izenete a magyaroknak.** A Magyarországi Katolikus Egyesületek Országos Szövetségének hódolati albumát, melyet több mint 30.000 katolikus egyesületi tag irt alá, küldöttség vitte Rómába, a Szentatya trónja elé, üdvözölni ő hódosonötöves pápai jubileuma alkalmából.

A küldöttségben részt vettek ifj. *Zichy János* gróf elnök vezetése mellett *Zichy Aladár* és *Major Ferenc* dr. országgyűlési képviselők, *Palotay László* nagyváradai prelátus-

kanonok, *Walter Gyula* dr. esztergomi prelátus-kanonok és *Benyács István* dr. ocsadniciai plebános.

A küldöttséget november 28-án délelött 11 órakor fogadta a Szentatya. A fogadtatás feltűően kitűntető volt. A küldöttség tagjai a Hotel Bristolban gyűltek össze s innét hajtattak diszlogatokon a Vatikánba. A világi urak pompás diszmagyarban voltak, az egyháziak teljes papi díszben. A fényes felvonulásnak sok nézője akadt Róma utcáin is.

Ő szentsége már a fogadtatás előtt így szólott környezetéhez :

— Az én derék magyarjaimnak kedélyes audenciát adok. Es a fogadtatás valóban amily szívélyes, ép oly kitűntető is volt. Ő Szentsége a saját dolgozó szobája mellett levő kis teremben fogadta a magyarokat. A küldöttség tagjait *Zichy Gyula* gróf apát, kamarás mutatta be a Szentatyának, kik mindnyájan kézesőkra járultak a Szentatya elé.

A bemutatás után ifj. *Zichy János* gróf franciail röviden üdvözölte a Szentatyát, átadta a Szövetség albumát s a péterfilléreket, melyek egy részét a Katolikus Egyesületek gyűjtötték össze egy része *Császka György* kalocsai érsek adománya volt, s kérte a Szentatya áldását a Szövetségre.

A Szentatya ugyancsak francia nyelven válaszolt az üdvözlöltre.

— Nagy örömeire szolgál, — nyomd — hogy az összes nemzetek közt a magyarok voltak azok, kik ez évben legtöbbszőr látogattak meg őt s az örök várost. Fényes tannbizonyossága ez annak, hogy él Magyarországon a ragaszkodás a katolicizmus, a pápaság és személye iránt. Szereti a lovagias magyar nemzetet, annak jellemzőségeit, hitűséget és jól esik, hogy környezetében magyar embert is lát, *Zichy Gyula* gróf kamarás személyében. Es talán részben ennek is köszönhető, hogy a magyar nemzet most egész bizalommal siet az örök városba.

Magyarország patronája — mondta továbbá a Szentatya — még ma is a boldogságos Sztiz. Kell tehát, hogy a magyar katolikusok hitűséggel, vallásosságukkal kitűnjenek. Ennek előmozdítására legalkalmasab eszköz a hitbuzgalmi egyesületek, munkásegyséletek, olvasóköri alapítása az ország minden részében. Ezt kell felkarolni tehát teljes erővel, ezek körül kell dolgozni éjjel és nappal és akkor a katolicizmus oly virágzásban lesz most mint volt bajdan.

Végül hangoztatta a Szentatya, hogy össze kell egyeztetni mindig a katolicizmust a hazaszeretettel, hogy diszharmonia e kettő közt soha se legyen és akkor boldog lesz Magyarország.

Ő Szentségének ezen nagyhatású beszéde után valóban ritka kitűntetés érte a küldöttséget. Ő Szentsége kiküldette a teremből a testőröket, még a főkamarását is, maga köré leültette a bizottság tagjait s több mint háromnegyed óráig társalgott velük, mindegyikükhöz lévén néhány atyai kegyes szava. *Zichy János* gróffal beszélgetve mély sajnálattal emlékezett meg ő felségének, királyunknak betegségről, kifejezve reményét, hogy az egek Úra mielőbb vissza fogja adni egészségét. Azután áldását küldve a gróf nejeire, gyermekeire, szűleire, buzdította, lelesítette a grótot, hogy az Országos Szövetség ügyében küzdjön, buzgólkodjék.

Zichy Aladár gróffal társalogva, kérte, hogy adja át üdvözlötét atyjának, *Zichy Nádor* grófnak, kinek törbetlen hitbuzgóságában bizik és kire Isten különös áldását kéri.

Major Ferenc dr. képviselő előtt örömet fejezte ki a Szentatya, hogy ismét Rómában látja, dicseerte áldozatkész-ségét a fonnyódi kápolna létrehozásában s édesanyjára, fivéreire különös áldását adta.

Walter Gyula prelátus a biboros-herceg-primás hódolatát tolmácsolta a Szentatya előtt.

Palotay László prelátussal boldogult *Schlauch* biborosról beszélgetett ő Szentsége.

A többi küldöttségi tagokhoz fordulva felemlítette, hogy mily kiváló növendéke volt egykor *Palotay* a Collegium Germanico-Hungaricumnak. Örömet fejezte ki hogy ismét

Rómában látja őt. Palotay prelátus eközben átadta a Szent-
atyának a nagyváradi káptalan és egyházmegye 11.173
korona 75 fillér péterfillérét, Winkler József nagyváradi
káptalani helynök levelét és Székely István egyetemi tanár
„Hermenautica” című legújabb munkáját. Ő Szentisége Palotay
prelátussal mindig olaszul beszélt.

Bényács István plebános előtt is örömenek adott kife-
jezést a Szentatyá, hogy ismételtén Rómában látja őt. Meg-
emlékezett szociális tevékenységéről s mint fiatal plebánosnak
hatalmat adott, hogy hűveire apostoli áldást adhasson.

Több mint háromnegyed órai társalgás után ő Szent-
ségo még egyszer áldását adván a küldötségre, az Országos
Szövetségre, annak ügyeire az audienca véget ért.

— Áldásom maradjon rajtatok in aeternum, in aeternum
— mondá távozóban a Szentatyá, többször is ismételve e szót.

A ritka kitüntető fogadtatás után Rampolla bíborosnál
tisztelgett a küldötségre.

— **Gyurky Ödön** fővárosi tanárt és szerkesztőt s a
kathol. mozgalomnak lánglelkű zászlóvivőjét pápa ő szentsége
a szt. Gergely-rend lovagjává nevezte ki. Nagy kitüntetés,
de minden tekintetben nagy embernek jutott. Ad plurimos
annos!

— **Római hír.** Rómában a Gergely-egyetemen nov.
hó 28-án nagy ünnepélyességgel avatták doctorrá a philo-
sophiai facultas 46 hallgatóját Ő. Emma Tripei bíboros jelen-
létében. Az egyetem tanárikara és hallgatósa, továbbá több
egyházi méltóság vett részt az ünnepségen, mely az egyetemi
templomban folyt le. A doctorrá avattak között van 2 ma-
gyar is. Az egyik Mester János dr. esanádi egyhm. papnöv.,
a második *Zeisinger Robert dr.* egyházmegyénk növendéke,
ki két év előtt a Pázmány egyesített irodalmi pályázatán az
első díjat nyerte meg „Vörösmarty és a katholicismus” czi-
mű művével. Az új doctoroknak szívből gratulálunk. A.

— **A „Gyulafehérvári Kath. Legény-Egylet”**
a múlt vasárnap a Legény-Egylet helyiségében népes gyűlést
tartott. Tárgyaita az Egylet alapszabályait, melyeket a bellgy-
miniszter némi módosítás végett visszaadott s megválasztotta
az egylet ideiglenes tisztviselőit. A gyűlésen jelen volt püspök
urunk ő méltósága és magas megjelenésével, buzditásaival s
a tárgyalás vezetésével kimondhatatlan bátáat gyakorolt ipa-
ros ifjainkra. Az alapszabályokat a gyűlés élénk eszmecseré
után a kívánt módosításokkal a bellgyminiszterhez megerő-
sítés céljából újból felterjesztette. Ezzel összefüggőleg, mint
értesültünk, püspök urunk *Zomora* Dániel kanonok-plebánost
az egylet elnökévé, *Rass* Károly főgymn. tanárt pedig aleln-
ökévé nevezte ki. Maga az egylet pedig elnöknek választotta
: Bauemann Arnold tekintélyes iparosunkat, jegyzőnek
: Ertl Vendel áll. el. iskolai tanítót. Az egylet működése elé
örömmel nézünk s arra lsten bőséges áldását kérjük.

— **A tanoncokért.** Mailáth G. K. püspök urunk ter-
jedelmes egyházmegyéje kormányzatának gonájai között nagy
figyelembe részesíti az inasokat. Az inasok egyes vidékeken
olyan páriái még most is a humánustársadalomnak, kikkel a jó lsten-
teuen kívül senki sem igen szeret törődni. Püspök urunk azo-
bau Erdélynek minden nagyobb forgalmu városában inas-ot-
honokat létesít, időközönként meglátogatja azokat, tanítja, ru-
házza és táplálja őket. A gyulafehérvári „Tanonc-Otthon” növ-
vendékei advent első vasárnapján a püspök ur házi kápolná-
jában, miután a püspök ur őket meggyóntata, szent áldozás-
hoz járultak, mely után gazdag ajándékokban és józál reg-
geliben részesültek. Az inasok ez alkalommal 48—50-en voltak.

— **Orgonavizsgálat Csik-Szépvízen.** Alulírottak
a csikszépvízi róm. kath. nemes egyházközség által kitöltött or-
gonájának megvizsgálására kérésétlen fel, alább irt napon ne-
vezett egyházközség lelkésze, ftdő. Kováts Mihály ur és
nemes egyháztanácsa, valamint ftdő. Kóródy Mihály csik-
szentmiklósi lelkész és a két egyházközség gondnoka, tkts.

Deák Elek és más urak jelenlétében megbízatásunknak ele-
get tettünk. Észrevételeink a következők: A. *Az orgona ter-
vezése: I. (alsó) Manual.* 1. Principal 8' C-f 54 sip. 2. Prin-
cipal 4' 54 sip. 3. Gamba 8' 54 sip. 4. Fluthharmonika 8'
54 sip. 5. Bourdon 8' 54 sip. 6. Viola 4' 54 sip. 7. Flauta
dolce 4' 54 sip. 8. Bourdon 16' 54 sip. 9. Mixtur 2²/₅ 3-so-
ros 162 sip. II. *felső Manual.* 1. Hegedűprincipal 8' 54 sip.
2. Salicional 8' 54 sip. 3. Fugara 4' 54 sip. 4. Dulciana 4'
54 sip. III. *Pedál.* 1. Cello 8' 18 sip. 2. Octavbas 8' 18
sip. 3. Subbass 16' 18 sip. A cím- és a fasipok összes szá-
ma: 154. Ezen orgona siptervezetű a régi azon megjegyez-
ssel, hogy a 4' flauta-harmonika C-c nyolccaddal alatt kipo-
tottatván, 8'-ossá lett, és a II-ik manual hegedű 4' princi-
pálja hangja nyeresége miatt a sokkal szelidebb 4' fugarával
cseréltetett ki. Mellékhangok: *manual-copula*, melylyel a
felső manual az alsóhoz csatolható le; *tremolo*, melylyel a
szelid változatok hullámzatos rezgése eszközölhető. Ezekhez
képest a szóló és nem szóló változatok száma 18. Vala-
mennyi változat jellegének (karakter) megfelelőleg van meg-
szóialtva és tisztára hangolva. 2. *Az orgona gépezete.* A
szelláda lévén az orgona leglényegesebb része, eltérőleg az
elsőbbi, rugókra alapított golyórendszerből, mely az orgonát
hasznaveheretlenné tette volt, egy teljesen új, nehezkedésen
és légnymáson alapuló szelláda készült, melyben a záró-
golyók függélyesen esve teljesen zárnak s így az idővál-
tozást meg nem érzik annál kevésbbé, mert saját súlyuk
és a szellárában levő levegő nyomja őket függélyesen
lefelé, miáltal a legelső orgonánál időnként előforduló kel-
lemetlen sipolás ki van zárva, a gépezet mozgását a rugók
nem nehezítik meg s így a billék könnyen mozognak. A
szellárákra alkalmazott szeltölték sipfészkei tűzes vassal
lévén kiegészve, a sipok helyöket úgy elfoglalják, hogy
mellékhangot nem adhatnak és a szél el nem ugorhatik. 3. *A játéksztal.* A játéksztal eltekintve a manual- és a pe-
dálbillentyűzettől teljesen új, izlésesen esztűz s két oldalán
3—3 szakaszban a 18 huzony szimetrikusan van elhelyezve,
födélzet tolható redő, zárral ellátva. Első bomloktatván
6 csinos porcelántáblácska a különféle hangszinnet előállít-
ására és pedig úgy az első, valamint a II-ik manualban;
teljes, közén és pianomű, ezek irányában alatt a pedálbillé-
zet és lábnyugtató között nyulik ki a játéksztalból a 6 —
lábbal kezelhetővashille, a melyekkel a jelzett hangszinnet
és hangzó egy eszközölhető, hogy egyszerre a teljes erő-
ből a közép, szelid és erős hangzóbe lehet átcsapni a nél-
küli, hogy a változatok huzásával bajlodni kellene. Ezen, a
orgonamester által feltalált, légnymátra alapított, collectio-
nak nevezett találmány a csikozsmási, lazárfalvi, udob. szent-
egyházas-oláhfalvi orgonákban sikerrel van alkalmazva. De
míg azoknál kézzel eszközöltetik, ezen orgonában a láb
viszi benne a fűszerepet, a mi az orgonistának nagy előnyére
van. Továbbá a II-ik (felső) manual részére az orgonatest-
ben be van állítva egy redőnygépezet, melynek a térdhez
alkalmazott emeltyűje segítségével a *crecendo* és *decrecendo*
hangszinnete sikereseen állítható elő; ügyes használatával
meglepo hangszinneteket lehet feltüntetni. 4. *A fuvó.* A fuvó
a régi, de biztosítás kedvéért enyves papírral van bebuva
nyomása könnyű és elegendő kétsűrűséggel bír arra, hogy
a teljes orgonálárnak is megfelelőhessen. Altalában véve az
egész orgonamű átalakítása, könnyed kezelési módja, billéinek
könnyű járása, kellemes hangszinnete, erőteljes hangereje
által lsten után biztosítékot nyújt igen sok évtizedre a hasz-
nálhatóságra és művészi átalakításában tekintetes Bada józsef
orgonaeptő művész urnak kiváló ügyességét s e nembeni
szakképzettségét bizonyítja; és mi, kik szerencsések valánk
ezen becses orgonamű megbírlására felkérteni, míg egyfelől
közönelteket nyilvánítjuk a nemes egyházközségnek a ben-
nünk helyezett bizalomért, egyúttal azt ohajtjuk, hogy zong-
nyuk ez az orgona, igen sok évtizeden keresztül lsten legna-
gyobb dicsőségére, a hívők lelki üdvének előmozdítására s
egyben ohajtjuk, hogy a művész urat ily művek előállítására
minél több egyházközség keresse fel. Csik-Szépvíz, 1902. nov.

15-én. P. Tima Dénes, vicarius. Dományáncs Péter, tképző-intézeti tanár.

— **Ujabb haladás a hitoktatásunk terén.** Püspök urunk az egész egyházmegyére kiható nevezetes intézkedést léptetett életbe a napokban. Papnövédekünknek alkalmat nyújtandó a hitoktatás a gyakorlati elsajátítására e célból a helybeli elemi népiskolában gyakorló iskolát rendezett be és kötelességévé tette a negyedéves teológusoknak annak szorgalmas látogatását. Ifjaink már többször voltak esztörtök napokon ezen előadásokban melyeket *Kopatz* Gergely káplán és hitelemző vezet.

— **Halálozás.** Igaz részvétellel vettük és tesszük közze a következő gyászjelentést: „Alulírottak úgy a maguk, mint az összes rokonok nevében fájdalomtól megtört szívvel tudatják, hogy a szeretett férj, legjobb apa, testvér illetve após nagyapa Noszkó Imre szabómester, t. é. november hó 30-án, vasárnap d. u. 4 órakor, hosszas nehéz szenvedés után és miután az utolsó utra a szentségek példás buzgósággal való felvétele által megerősítettett, életének 65-ik, házasságának 34-ik évében fejezte be egyedül gyermekeinek szentelt, munkás fáradtságos életét. A drága boldogultok hült tetemei f. hó 3-án szerdán d. e. 10 órakor fog a belvárosi plébánia-templomban az Egek Urának bemutatni. Nyugodjék békében! Nagyszében, 1902. évi december hó 1-én. Özv. Noszkó Imréné sz. Hollinek Jozéfa, mint neje. — Dr. Noszkó Imre, k. albiró, Noszkó József, cs. és k. tüzérfőhadnagy, Noszkó Amália férj. Beszenszky Bálintné, Noszkó Béla a. lelkesz. Noszkó Hedwig férj. Bosin Emánuelné és Noszkó Emma, mint gyermekei. — Noszkó Borbála férj. Feledy Sándorné és Noszkó Teréz özv. Janesóné mint nővérei. — Beszenszky Bálint, p. ú. s. titkár. Bosin Emánuel, építési vállalkozó, mint vő. — Noszkó Józsefné sz. Novácz Eugánia, mint menyje. — Beszenszky Gabi és Lili, Bosin Margitka és Imruska, mint unokái. R. i. p. s.

— **Adatok a Gusztáv Adolf egyletről.** A protestantizmus propagálását elősegítő egyesület 1832 november hó 6-án alakult meg, tehát idestova hetvenéves. Van jelenleg 43 fő-, 1918 fiók- és 604 nőegylete, melyek összesen nem kevesebbet, mint 21,76.000 márkát vettek be az az utóbbi években és 1911 közlegét segíthettek anyagilag. Emellett az egylet mellett még az „Evangelischer Bund“ küzd „a klerikális sötétség“ és „Róma tulkapásai“ ellen, persze nem sikertelenül. Van azonban a két negatív programos egyletnek hatalmas ellenfele a katolikus „Bonifacius-Verein“-ban, mely, ha nem is tisztán protestánsok ellen alakult és hatásosan tevőleges munkát végez a német katolikusok körében, mégis bátran szembeáll polemikus ellenfeleivel és habár nem is oly régi, mert csak 1857-ben alakult, 1894. mégis 2,000.000 márká bevétellel rendelkezett s csak magára Berlinre és környékére 50,000 márkát költöztetett. Amint látjuk a német katolikus nem engedi tulszárnyalni magát a protestánsútló, még a jótékonyág terén sem.

— **A Hunyadiak síremlékei.** Ahhoz a vitás kérdéshez, hogy a gyulafejevári székesegyházban látható Hunyadi-síremlékek tulajdonképpen kikét ábrázolnak, hozzászólt legújabbán dr. Veress Endre is abban felolvasásban, melyet f. hó 28-ikán Budapesten, a Nemzeti Múzeum csarnoktermében tartott a síremlékek hű gipszöntvényei mellett, az Országos Régészeti és embertani társulat látogatott ülésén melyen Forster Gyula előkölt. A három síremlék közül nem képezi vita tárgyát az 1440-es évszámmal s Hunyadi János „miles“ nevével jelölt mely kétségtelenül eredeti, jelelvén a nagy kormányzó hasonnevű öccse emléket. A másik kettőről most Veress, történi alapon: egykoru feljegyzések és oklevelek tanúságával bizonyítja, hogy eredetijök meddig maradt meg, mikor pusztult el s a mostani síremlékek kikét jelölnek. Kimutatja hogy az egyik az 1540-ben meghalt utolsó nemzeti királyunk: János király tumbája; a Hunyadi János nevével jelzett síremléket pedig az Erdély átvételére leküldött Castaldo olasz tábornok készítette, vagy restauráltatta 1551-ben egy olyan magyar kőfaragóval, a ki még 1579-ben is élt Kolozsvárt. S minthogy felolvasásáról a fővárosi hírlapokban hézagos és hibás tudósítások jelentek meg, abban a kellemes helyzetben vagyunk, hogy jövő számbunkban egész tárcacikket kitevő kivonatot közölhetünk az értekezés eredeti kéziratából.

I R O D A L O M.

* *Magyarországi Szt. Erzsébet élete.* Irta: Stolcz Albán. Atdolgozta T. Pelikán Krizsó. Magyar szentjeink diszes sorában előkelő helyet foglal el Szt. Erzsébet, II. Endre magyar király leánya. Alázatossága, erénygazdag élete csodás képe a keresztény magyar nőnek. A mű tisztán vallásos motívumokban gazdag biográfia, amely amily érdekes, olyan tanulságos is. Három részre oszlik a nagy szent leány hitvesi és özvegyi állapotát és annak erényeit ismertető. A mű egy diszes képpel 20 ivre terjed és a legcsinosabb fűzőtt kiállításban 1 kor. 40 fillér. Oly ár ez, amely csak a nyomdai költségeket fedezi, célunk levén a mű terjesztése által szt. Erzsébetünk tisztelétét minél inkább terjeszteni jó szülők serdülő leánygyermeküknek épületesebb könyvet alig találhatnak. Meríthet abból bőségesen minden igaz hívő aki épülni, lelkestlni óhajt. Fűtve 1 kor 70, diszes kedves kötésben 3 kor, Megrendelhető Népkönyvtár szervezőségében Budapest, VII Csomóri ut.

* *Megjelent és alulírottál mint igen alkalmas ajándékönyv megrendelhető: Két elbeszélés a római egyház első századaiból.* (Koszorú és korona. A száműzöttek.) A művet felnőtteknek és a serdültebb mindkét nembeli ifjúságnak tiszta katolikus szellemű és igazán gyönyörkűdtetve oktató olvasmányul a legőszintébben ajánlhatom. A csinos kötetnyi (250 lap) mű ára fűtve 2 kor. 40 fillér (4 sacr.), kötve 3 korona (5 sacrum). A szives megrendelést legélszerűbben levelezőlapon vagy postautalványon az alírt névre kérem. — Intentiókat mindjárt jelölhetek. Temesvár-Gyáros (r. kath. plébánia), 1902. szeptember hónap. Kiváló tisztelettel Patzner István, szentszéki ülnök, plébános, a „Szent-István-Társulat“ tud. és Irod. osztályának tagja, a „Havi Közöny“ szerkesztőkiadója.

Szerkesztői üzenetek.

Siculus S—r. Ezer köszönet, de — sajnos — elkésve jött s lapunk jövő számára maradt.

Breviarium. Tessék kéziratából legalább néhány ívet beklüdeni, hogy tájékozódjunk értekezésének irányára és terjedelmé felől. Üdvözllet!

Kiadja: Az erdélyi róm. kath. Irodalmi Társulat. Felelős szerkesztő: Zlamál Ágost.
Szerkesztőtársak: Eröss József, Kárpiss János, Péter János dr., Wagner Sándor.

Nyomatott Papp Györgynél a püsp. lye. könyvnyomtatásban Gyulafehérvárt.